

Sanomalehti opetuksessa

MUISTO MENNEESTÄ MEDIASTA
VAI TÄYTTÄ TAVARAA?

Sanomalehtiä on käytetty opetuksessa pitkään, etenkin äidinkielen sekä historian ja yhteiskuntaopin tunneilla. Koulun uusimpiin ja kiinnostavimpiin opetuksen välineisiin ja kohteisiin se ei kuulu. Tällä hetkellä kiinnostus suuntautuu useassa koulussa uuteen tekniikkaan, jonka käyttöä opetellaan ahkerasti, ja jonka avulla koko maailma saapuu kouluun reaaliajassa. Sanomalehti ei myöskään ole monien medioiden maailmassa eläville nuorille tärkein ja innostavin viestintäväline. Kiinnostavaa onkin selvittää, mitä tämän päivän oppilaat ajattelevat sanomalehdestä ja sen hyödyntämisestä opetuksessa. Onko sanomalehti muinaisen printtikauden jäännös, jota jotkut opettajat vielä vanhasta tottumuksista raahaavat kouluun oppilaittensa mielipiteitä huomioimatta? Vai voiko se olla hyödyllinen ja tarpeellinen, jopa kiinnostava viestintäväline, jota voi käyttää eri oppineiden opetuksessa ja viestintäkasvatuksessa monipuolisesti?

Selvitin sanomalehtiopetuksen mahdollisuuksia ja samalla sanomalehden merkitystä nuorten elämässä tutkimuksessa, jonka toteutin Jyväskylän yliopiston koulutuksen tutkimuslaitoksessa. Tutkimuksesta on valmistunut kaksi raporttia (Hankala 1996; Hankala 1998), ja valmistelen samasta aiheesta lisensiaatintyötäni Jyväskylän yliopiston journalistiikkaan. Tutkimus jakautui kahteen vaiheeseen. Ensimmäiseksi haluttiin selvittää, millaista sanomalehtiopetus on nykyään yläasteella. Toisena ja keskeisenä tavoitteena oli kehittää sanomalehtiopetusta ja sitä kautta innostaa oppilaita lukemaan lehtiä ja tarttumaan niihin vapaa-aikanaanakin. Toivomuksena oli, että oppilaat lukemisen myötä innostuisivat oman ympäristönsä aktiivisesta ja kriittisestäkin tarkkailusta. Monipuolisen lukuharrastuksen virittäminen on myös tärkeää aikana, jolloin puhutaan paljon nuorten, etenkin poikien, lukemisen vähenemisestä ja yksipuolistumisesta. Suomalaiset lapset ja nuoret ovat toki yhä maailman parhaita lukijoita (Linnakylä 1995, 195), mutta lukutaidon ja -innostuksen säilyttämiseksi on tehtävä töitä.

Lehtileikkeitä ja paperista tehty hai

Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa kokosin perustietoa sanomalehtiopetuksesta etsimällä vastauksia muun muassa seuraaviin kysymyksiin: Mitä sanomalehdellä yläasteella tehdään? Miten usein sitä käytetään ja mihin tarkoituksiin? Missä oppiaineissa? Mitä oppilaat ja opettajat ajattelevat sanomalehtiopetuksesta ja sanomalehdistä? Näitä asioita tutkittiin keväällä 1996 lomakekyselyin 11 yläasteella. Koulut olivat Kiimingin yläaste, Kilpisen yläaste Jyväskylästä, Kruununhaan yläaste Helsingistä, Maikkulan yläaste Oulusta, Puijonsarven ja Yhteiskoulun yläasteet Kuopiosta, Rantakylän yläaste Mikkelistä, Rieskalähteen yläaste Turusta, Si-

monkylän yläaste Vantaalta, Toivakan - Leivonmäen yläaste sekä Vaisaaren yläaste Raisiosta. Koulut valittiin harkinnanvaraisesti, koska mukaan haluttiin kouluja, joissa olisi mahdollista toteuttaa myöhemmin opetuskokeiluja. Kouluille ei muuten asetettu mitään erityistoivomuksia, esimerkiksi viestintäpainotteisuutta. Si-jainniltaan koulut valittiin tutkimusta tukevien kuuden sanomalehden levikki-alueilta, koska samalla kerättiin oppilaiden ja opettajien palautetta kyseisistä sanomalehdistä sekä niiden soveltuvuudesta opetuskäyttöön. Lehdet lupautuivat puolestaan toimittamaan kokeiluvaiheessa kouluihin lehtiä tarvittaessa suurempia määriä ja pitempiä ajanjaksoja. Tutkimuksen rahoitti pääosin Sanomalehtien liitto.

Kyselylomakkeet lähetettiin koulujen opettajille sekä jokaisen koulun kahdelle kahdeksannelle luokalle. Sekä opettajien että oppilaiden lomakkeissa oli avoimia kysymyksiä ja monivalintakysymyksiä. Sanomalehtiopetusta ei kyselyissä määritelty tarkasti, vaan opettajat ja oppilaat saivat vastauksissaan mainita kaikki mieleensä tulevat sanomalehden käytön tavat. Oppilaat vastasivat kyselyyn oppitunnilta, ja vastauksia saatiin 425 kappaletta. Vastanneita opettajia oli 171, mikä on noin 43 % kaikista näiden koulujen opettajista. Lomakevastauksista saatuja tietoja syvensin haastattelemalla kevätlukukauden lopussa osaa oppilaista ja opettajista.

Oppilaat ja opettajat suhtautuivat sanomalehtiopetukseen ja sanomalehtiin pääosin myönteisesti. Oppilaista 87 % ilmoitti osallistuneensa sanomalehtiopetukseen. Vaikka näin monella oli kokemuksia sanomalehtiopetuksesta, sen todettiin kuitenkin olevan varsin harvinaista. Oppilaat arvioivat sanomalehden käytön määrää erikseen 16 oppiaineessa ja ilmoittivat, miten usein kunkin oppiaineen tunneilla oli heidän näkemyksensä mukaan hyödynnetty sanomalehtiä. Kymmenen oppiaineen kohdalla yli 90 % vastaajista totesi, että sanomalehtiä on käytetty harvoin tai ei lainkaan.

Oppilaita pyydettiin kertomaan positiivisia ja negatiivisia muistojaan sanomalehtiopetuksesta: millaiset sanomalehtiopetuksen tavat olivat olleet mukavia, hyviä, innostavia ja millaiset päinvastoin ikäviä tai tylsiä? Ehkäpä juuri vähäisten kokemustensa vuoksi suuri osa oppilaista ei osannut vastata. Myönteisiä kokemuksia kertyi kuitenkin enemmän kuin kielteisiä. Mukaville kokemuksille oli usein tyypillistä se, että oppilaat olivat itse aktiivisesti osallistuneet opetustilanteeseen, jolloin oli sanomalehdistä vaikkapa etsitty asioita tai oli keskusteltu lehden pohjalta luokan kanssa. Mukavat muistot saattoivat toisinaan liittyä tilanteisiin, joissa sanomalehdellä oli ainoastaan välinearvoa – sanomalehdestä oli rakennettu kauriiksi soivat marakassit tai oppilaalla oli ollut hauskaa liisteröidessään paperihaita. Ikävänä kokemuksena mainittiin muun muassa liian vaikeiden artikkeleiden lukeminen. Kaiken kaikkiaan oppilaat kertoivat lomakkeiden avoimissa vastauksissaan monenlaisista käyttötavoista. Tyypillisintä oli kuitenkin se, että opettaja toi luokkaan monistetun lehtileikkeen. Hän myös usein viittasi sanomalehteen puhuessaan, vaikka varsinaisesti sanomalehtiä oli luokassa harvoin. Oppilaat suhtautuivat lehtileikkeisiin eri tavoin. Toisten mielestä ne olivat miellyttävää vaihtelua koulun arkeen, jotkut taas kokivat niiden kuuluvan tavanomaiseen tylsään opetukseen, jossa luokka kuuntelee opettajan yksinpuhelua.

Sanomalehtiä pidettiin yleensä tärkeinä, ja monet kokivat saavansa niistä tietoa muun muassa maailman tapahtumista. Sanomalehtien lukemisen uskottiin vahvasti kuuluvan tulevaisuuteen, sillä lähes 70 % oppilaista oletti lukevansa lehteä nykyistä enemmän kolmen vuoden kuluttua. Monet myös arvelivat, että tuolloin lehteä luettaisiin huolellisemmin ja paneuduttaisiin nyt tylsiltä tuntuviin asioihin, kuten politiikkaan ja talouteen. Sanomalehden opetuskäytön lisäämistä kannatti yli 60 % oppilaista. Tosin lähes puolet oppilaista ilmoitti, että siihen asti pidetyllä sanomalehtiopetuksella ei ole ollut vaikutusta kotona tapahtuvaan leh-

tien lukemiseen. Kolmannes oppilaista oletti kouluopetuksella olleen myönteistä vaikutusta omaan lehtien seuraamiseensa.

Opettajat kokivat sanomalehtiopetuksen useimmiten sekä itseään että oppilaitaan piristävänä vaihteluna. Vastanneista 171 opettajasta yli 85 % ilmoitti käyttävänsä sanomalehtiä opetuksessa. Heistä noin 20 opettajaa oli todellisia virtuoosia, ja he käyttivät sanomalehtiä viikoittain monipuolisesti useisiin eri tarkoituksiin. Useimmilla opettajilla lehden käyttö oli kuitenkin satunnaisempaa. Silti opettajien haastatteluista ja lomakkeista syntyi käsitys siitä, että sanomalehti on melko tavanomainen oppimateriaali.

Opettajat ilmoittivat tärkeimmäksi sanomalehden käytön syyksi lehden ajankohtaisuuden, koska heidän mielestään lehden tehtävänä oli useimmiten päivittää oppikirjan, opettajan tai oppilaan tietoja. Vaikka esimerkiksi oppilaiden kasvattamista kriittisiksi lukijoiksi pidettiin tärkeänä käytön perusteena, se ei käytännön kouluelämässä kuulunut ensisijaisiin sanomalehtiopetuksen tavoitteisiin. Yleisimmästä sanomalehden käyttötavasta oltiin yksimielisiä oppilaiden kanssa: opettaja toi luokkaan lehtileikkeen tai viittasi sanomalehteen omassa puheessaan tai oppilaiden kanssa käydyissä keskusteluissa. Kokonainen sanomalehti päätyi harvemmin luokkaan saakka. Osalla opettajista sanomalehden käyttö ei jäänyt pelkästään lehtileikkeiden tuomiseen. Useamman kerran lomakkeissa mainittiin historian tuntien lehtikatsaukset ja äidinkielen tunneilla sanomalehden sisältöön tutustuminen. Sanomalehteä oli käytetty monipuolisesti muissakin oppiaineissa. Esimerkiksi fysiikan opettaja piti lehtiartikkeleiden pohjalta ydinvoimaväittelyitä, joissa oppilaat lukemiensa tietojen pohjalta joutuivat puolustavalle tai vastustavalle kannalle. Teknisen työn opettaja kiinnitti luokan seiniin käsityöhön ja tekniikkaan liittyviä juttuja, joita oppilaat kävivät töiden lomassa lukemassa ja joista syntyi keskustelua. Liikuntatunnilla vastattiin yleisönosastokirjoitukseen, jossa oli arvosteltu koululiikuntaa.

Opettajien ja oppilaiden näkemyksissä sanomalehden käytön määrästä on ristiriita. Oppilaiden mielestä sanomalehtiä käytettiin harvoin, kun taas opettajien vastauksista jäi vaikutelma melko tavanomaisesta materiaalista. Saattaa olla, että kyselyyn vastasivat kouluista juuri ne opettajat, jotka kokivat sanomalehtiopetuksen tärkeäksi, jolloin sanomalehden käyttö olisi todellisuudessa paljon vähäisempää. Näin oppilaiden vastakkainen näkemys olisi perusteltu. Toisaalta taas oppilaat eivät ehkä lomakkeisiin vastatessaan ole muistaneet, mitä kaikkea työntäyteisiin päiviin ja vaihtuviin oppiaineisiin on sisältynyt. Varsin todennäköinen syy ristiriitaan on kuitenkin se, että sanomalehti on useimmiten niin tavanomainen osa koulun arkea, että sen olemassaoloa ei havaita. Kokonaisen sanomalehden sijasta jaetaan monisteita tai lehti on mukana ainoastaan opettajan puheissa, jolloin oppilaat eivät ehkä ajattele olevansa tekemisissä sanomalehden kanssa. Lehtileikkeiden katsotaan pikemminkin kuuluvan kulloisenkin oppiaineen sisältöjen opetukseen. Ajankohtaisen tiedon välittämisessä sanomalehdellä on siis nykyäänkin tärkeä tehtävä koulussa, mutta itse sanomalehti jää monesti huomaamattomaksi. Onkin täysin ymmärrettävää, että lehtileikkeillä opetustaan päivittäväällä opettajalla ei ole tarvetta suunnitella jäsentyneempää ja laaja-alaisempaa sanomalehtiopetusta.

Opetuskokeilut oppilaita ja opettajia innostamassa

Tutkimuksen toisessa vaiheessa sanomalehteä pyrittiin tekemään näkyvämmäksi koulukokeilujen avulla. Haluttiin motivoida oppilaita lehden lukemiseen ja opettajia sanomalehden käyttämiseen. Kokeiluissa pyrittiin saamaan tietoa muun muassa seuraavista asioista: Millaiset sanomalehtiopetuksen tavat voisivat kiin-

nostaa oppilasta? Miten sanomalehti soveltuu eri oppiaineiden ja erilaisten asiasisältöjen opetukseen? Muuttuuko oppilaiden suhtautuminen sanomalehteen kokeilujen aikana? Miten koulu ympäristönä mahdollistaa tai tekee mahdolliseksi sanomalehden käytön? Kokeilut toteutettiin lukuvuonna 1996 - 97. Kokeeseen osallistumisen mahdollisuutta tarjottiin ensimmäisessä vaiheessa keväällä 1996 mukana olleiden 11 yläasteen opettajille. Kokeiluista ja samalla oman työnsä kehittämistä kiinnostui 33 opettajaa. Eniten mukaan lähti äidinkielen opettajia, joita oli 12, ja historian opettajia, joita oli 8. Mukana oli myös 4 erityisopettajaa sekä maantiedon ja biologian, englannin, fysiikan, kaupallisten aineiden, matematiikan ja uskonnon opettajia. Kokeilujen toivottiin lähtevän opettajien ja heidän oppilaittensa käytännön tarpeista ja toiveista. Niinpä niistä tulikin varsin erinäköisiä. Osa kokeiluista oli hyvin selvärajaisia projekteja, mutta osassa pikemminkin kuljin hetken matkaa opettajan kanssa ja samalla kokosin tietoa ja kokemusta.

Erinäköisille kokeiluille haluttiin määrittää muutamia yhteisiä peruslähtökoh-
tia. Tärkeä kriteeri oli ensinnäkin nykyisten oppimiskäsitysten mukainen näkemys *aktiivisesta* oppilaasta sekä oppilaan ja opettajan roolista oppimistapahtumassa (ks. esim. Rauste von Wright M. & von Wright J. 1994). Sanomalehtiopetuksen tulisi olla mahdollisimman elämänläheistä ja lähteä oppilaan omasta sanomalehteä kohtaan tuntemasta kiinnostuksesta. Niinpä kokeilu ei voi rakentua pelkästään opettajien tuomien lehtileikkeiden varaan, vaan oppilas itse esimerkiksi kerää sanomalehdistä tietoa, muokkaa ja analysoi hankkimaansa materiaalia ja tekee sen pohjalta työn. Toiseksi kokeilujen toivottiin olevan mahdollisimman *käytännöllä-
heisiä* ja luonteva osa koulunkäyntiä: ei teetetä suuritöisiä hankkeita vaan käytetään sanomalehteä sellaisiin tarkoituksiin ja sellaisissa tilanteissa, jotka voitaisiin muutenkin toteuttaa. Tilanteen mukaan kokeiluja voi myös laajentaa tai rajata. Monet opettajat suunnittelivat kokeilunsa itselleen ja oppilailleen sopiviksi. Osa oli kiinnostunut osallistumisesta, mutta ei tarkalleen tiennyt, mitä haluaisi tehdä, joten annoin valmiita ideoita ehdotukseksi. Opettaja sai myös valita, miten vahvasti sitoutui kokeiluun ja miten laajoja tehtäviä oppilaiden kanssa teki. Mukaan sai lähteä pienimuotoisestikin, ilman suuria suunnitelmia. Kolmantena kriteerinä oli *jatkuvuus*. Pitkäjänteisissä, viikoista koko lukukauteen kestävässä kokeiluissa oli oppilaan luonteva harjoitella työn suunnittelua sekä vastuunottoa omasta työskentelystään.

Koulun arkipäivän tapahtumiin perehtyvään tutkimukseen sopi laadullinen lähestymistapa ja toimintatutkimuksellinen ote (ks. esim. Syrjälä ja muut 1994). Tietoa kokeiluista kerättiin monella tavalla, muun muassa opettajia ja oppilaita haastatteleamalla, pyytämällä oppilailta kirjallisia palautteita ja tehtyjä töitä. Laadullisen aineiston tueksi oppilailta kysyttiin lomakkeen avulla sanomalehtien lukutottumuksista sekä sanomalehteä ja sanomalehtiopetusta koskevista ajatuksista. Samaa lomaketta käytettiin kokeilujen alussa ja lopussa, koska haluttiin nähdä, onko oppilaiden näkemyksissä tai lehdenlukutottumuksissa tapahtunut muutoksia.

Kokeiluista kiinnostuneita opettajia ilmaantui oletettua enemmän, joten jouduin muuttamaan alkuperäistä tarkoitustani syventyä tarkasti muutama kokeiluun, ja niissä etenkin oppilaan näkökulman. Oppilasmäärä kasvoi opettajamäärän mukana niin suureksi, että tähän ei ollut enää mahdollisuutta, mutta toisaalta nyt oli mahdollista saada monipuolista ja rikasta tietoa eri kokeiluista. Oppilaita oli tavalla tai toisella mukana yli kuusisataa. Suuri määrä johtuu muun muassa siitä, että osa opettajista tahtoi toteuttaa kokeilut rinnakkaisluokilla ja verrata niitä toisiinsa. Oppilaita valittiin mukaan monin perustein. Siinä missä yksi opettaja tahtoi mukaan oman valvontaluokkansa, toinen halusi innostaa heikkoa ja motivaatio-ongelmaista luokkaa, ja kolmas valitsi ryhmän, jonka opetusta sattui olemaan sopivassa jaksossa.

Mitä kouluissa sitten tehtiin? Seuraavassa esimerkkejä muutamista kokeiluista, jotka voi jakaa kahteen pääryhmään luonteensa mukaan: Monessa kokeiluissa tavoitteena oli ensisijaisesti oppilaan *lukuharrastuksen lisääminen*, joten kokeilut yleensä rakentuivat niin, että oppilas sai seurata sanomalehdistä haluamaansa asiaa sovitun ajanjakson. Osassa kokeiluista lähtökohta oli sen sijaan enemmän *oppiainekeskeinen*. Tavoitteena näissäkin kokeiluissa oli lukemiseen innostaminen, mutta samalla toivottiin oppilaiden huomaavan sanomalehden avulla opiskeltavien *asioiden* elämänläheisyyden. Lukuharrastukseen keskittyviä kokeiluja tekivät useat äidinkielen opettajat. Esimerkiksi luokan oppilaat valitsivat kurssin alussa kukin itselleen aiheen, seurasivat sitä jakson ajan samalla leikaten omaa aiheitaan koskevat kirjoitukset ja jäsensivät lopuksi niistä tunnille suullisen esityksen haluamallaan tavalla. Yksi oppilas saattoi kerätä elokuva-arvosteluja ja esittää niistä omat mielipiteensä, toinen tehdä tilastoa erilaisista rikosuutisista, kolmas vertailla kahden lehden jalkapallo-uutisointia. Myös uskonnonopettaja toivoi oppilaitensa seuraavan säännöllisesti lehtiä, joten oppilaat saivat kokeen sijasta valita sanomalehtien lukemisen ja lukemispäiväkirjan pitämisen. Joka päivä oppilas valitsi yhden uutisen ja kirjoitti siitä mielipiteensä.

Oppiainelähtöiset kokeilut kiinnostivat muun muassa useimpia historianopettajia. Syksyn 1996 kaksoisvaalien aikaan useassa luokassa tehtiinkin vaaleihin liittyviä tarkkailuprojekteja, joissa tutkittiin muun muassa vaalien uutisointia paikallisessa lehdessä, vaalielehdokkaiden imagonrakentumista sekä eri puolueiden vaaliteemoja. Matematiikan opettaja puolestaan kokeili tilastokurssin suorittamista sanomalehden avulla. Diagrammityypit käytiin yhdessä läpi, minkä jälkeen oppilaat seurasivat kurssin ajan paikallisen sanomalehden diagrammeja, analysoivat niiden sopivuutta kulloiseenkin käyttötarkoitukseen ja tekivät parannusehdotuksia. Erityisopetuksessa taasen sanomalehtiä käytettiin niin rohkaisemaan oppilaita lukemiseen kuin eri oppiaineiden opetuksessakin. Lehdelle löytyi monenlaisia käyttötapoja, toisinaan yhtä monta kuin oli kerralla oppilaita. Erään erityisopettajan opastuksella kieltä opiskelevat maahanmuuttajaoppilaat tutustuivat myös mielellään sanomalehteen, josta tutkittiin muun muassa kirjoituksia oppilaiden tulomaasta. Joillekin oppilaille lehti toimikin siteenä entiseen kotimaahan.

Sekä sanomalehtien itsenäisestä seuraamisesta että oppiainelähtöisimmistä lehdenkäyttötavoista toteutui lukuisia variaatioita. Toisinaan oppilaat työskentelevät itsenäisesti kotona ja toivat kouluun valmiin työn, joskus taas oppilaiden sanomalehdistä keräämää materiaalia käsiteltiin säännöllisesti tunneilla. Joissain kokeiluissa keskityttiin lähinnä lehden lukemiseen ja siitä keskustelemiseen. Lehtimateriaalia keränneet kokosivat leikekirjaa tai pitivät lukemispäiväkirjaa. Oppilaiden töinä syntyi muun muassa suullisia ja kirjallisia esitelmiä, monentyyllisiä raporteja, päiväkirjoja ja leikevihkoja. Joissain kokeiluissa sanomalehden rooli ei ollut keskeinen, mutta tällöin se täytti tehtävänsä tiedonhankinnan välineenä.

Kokeilujen tuloksia

Kokeilujen tulokset perustuvat oppilaiden ja opettajien haastatteluihin sekä oppilaiden lomakevastauksiin ja kirjallisiin palautteisiin, jotka on analysoitu osittain. Oppilaiden töiden tarkastelu ja kirjallisten palautteiden perusteellisempi analyysi tehdään myöhemmässä tutkimuksessa. Oppilaiden ja opettajien vastausten perusteella erilaisista kokeiluista lehden käyttötavoista mikään ei osoittautunut selvästi muita paremmaksi eikä huonommaksi. Kokeilut tarjosivat kuitenkin erilaisia näkökulmia tutustua oppilaisiin ja heidän oppimiinsa asioihin. Esimerkiksi lehden seuraamisen ohessa pidetyt päiväkirjat osoittautuivat hyödyllisiksi silloin, kun opettaja halusi tietää, millaisia asioita oppilaalle sanomalehdestä välittyi. Päiväkirjoja lukemalla pääsikin lähelle oppilaan ajatusmaailmaa. Oppilaalle seuraamis-

rupeama saattoi olla hyvin antoisa ja tarjota tilaisuuden eläytyä lukemaansa. Näin kommentoi kolmen viikon pituista lehtipäiväkirjan tekoa eräs tyttö, jolla heräsi innostus asioiden seuraamiseen:

Lehtijuttua tehdessäni huomasin mitä todella ajattelin erilaisista asioista mitä en yleensä niin mieltä. Se oli siis aika yllättävää. Huomasin, että minulla muodostuu helpostikin mielipiteitä, vaikka luulin ensin, että se on vaikeaa. Huonoa oli materiaalin hankinta, koska meille ei tule lehteä. Joten kävin usein kavereilla lukemassa tai käytin Aamulehteä, jota luin ollessani Tampereella. Itsessään juttua oli raskas tehdä. Muistaa joka päivä kolmen viikon ajan kirjoittaa juttuja.

Minulla muuttui suhde sanomalehteen ja olen ruvennut toivomaan, että se tulisi meille joka päivä, että saisin lukea mitä maailmalla tapahtuu. Kun sain lukea sanomalehteä kolmen viikon ajan olin koko ajan mukana. Nyt olenkin ruvennut katselemaan Huomenta Suomea, niin tiedän edes jotain.

Opin ajattelemaan näin maailman kauheuksia todellisin silmin. Ymmärrän myös nyt mitkä asiat ovat sanomalehdessä minulle tärkeitä. Opin käsittelemään sanomalehteä tietolähteenä enkä vain kalliina poliitikkoja ja rahan kursseja käsittelevänä taiteltuna paperipakkana.

Oppiaineen sisältöihin läheisimmin liittyvien kokeilujen töistä oli opettajan mielestä usein nähtävissä, mitä oppilas oli oppinut ja miten hän oli tehtävän sisäistänyt, oliko sanomalehteä käytetty analysoiden ja kriittisesti valikoiden vai lähinnä referoiden. Koska töiden tekeminen oli oppilaiden vastuulla, niistä tuli tekijöidensä näköisiä. Ne oppilaat, joita ei innostanut itsenäinen työskentely, sanomalehti tai ei kumpikaan, saattoivat tehdä hyvinkin vaatimattomia töitä. Toiset taas tekivät todella näyttäviä ja vaativia töitä, mitä oppilaat itse haastatteluisissa perustelivat siten, että työntekoa siivitti vapaus aiheen päättämisestä ja työnsä itsenäisestä toteuttamisesta. Itsenäisiä töitä tehtäessä opettajalla onkin vaativa urakka oppilaiden ohjaamisessa ajattelu- ja analysointitaitoihin. Alku saattaa olla vaikeaa, koska kaikilla oppilailla ei näitä taitoja ole eikä niitä luoda hetkessä. Toisaalta eräskin opettaja totesi, että on palkitsevaa perehtyä oppilaiden työskentelyyn ja töihin ja sitä kautta tutustua paremmin oppilaaseenkin.

Kaiken kaikkiaan opettajat ja useat oppilaat ilmoittivat kokeilustaan jääneen myönteisen kuvan. Opettajat olivat yleensä tyytyväisiä siihen, että lähtivät mukaan ja saivat uusia ideoita, vaikka kaikki ei aina suunnitelmien mukaan mennyt kään. Osa totesi sanomalehtitehtävän jäävän pysyvästi ohjelmistoonsa. Monet oppilaat ilmoittivat oppineensa jotain, liittyi oppittu asia sitten oppiaineen sisältöön tai uudenlaiseen sanomalehden lukutapaan. Ongelmitta eivät kokeilut sujuneet. Ensimmäistä kertaa tehtäessä oppilaat eivät aina tienneet, mitä kaikkea sanomalehdestä tulisi etsiä ja millä tavalla löydetyt asiat voisi jäsentää, ja opettajakin joutui miettimään hetken, miten osaisi neuvoa. Sanomalehdestä ei myöskään aina löytynyt asiaa juuri siitä aiheesta, mitä oppilas halusi seurata. Useimmiten näin kävi silloin, kun seurattava aihe oli tarkkaan rajattu. Pitkäjärteinen ja itsenäinen työskentely ei kaikilta oppilailta onnistunut. Opettajien riesana oli koulun ainainen aikapula, mikä oli myös yhtenä syynä siihen, että opettajien välinen yhteistyö ei joistain yhteisistä projektisuunnitelmista huolimatta useimmiten ottanut onnistuakseen. Tarkoituksena oli joissain kokeiluissa hyödyntää myös internetistä luettavia sanomalehtiä, mutta tämä idea ei toteutunut muun muassa sen vuoksi, että kokeiluja aloitettaessa verkkoyhteyksiä ei ollut läheskään kaikissa kouluissa, ja jos oli, niin opettajilla ei ollut vielä käyttövalmiuksia.

Oppilaiden sanomalehtien lukemisessa ei tapahtunut suuria muutoksia. Tähän asiaan saatiin kirjallinen palaute noin 200 oppilaalta, joista lähes 60 % oli sitä mieltä, että oma lehden lukeminen ei lisääntynyt, kun taas suunnilleen 40 % ilmoitti positiivisia muutoksia tapahtuneen omassa sanomalehtisuhteessaan. Oppilaiden ensimmäisen ja toisen lomakkeen vertailu antoi samansuuntaisen tulok-

sen. Lisäksi oppilaiden lehdenlukutottumuksia koskevista lomakevastauksista kävi ilmi, että useimmat nuoret lukevat jo nyt säännöllisesti ja ahkerasti sanomalehtiä ja suhtautuvat siihen myönteisesti. Tässä valossa suuri lukemiskiinnostuksen kasvaminen olisikin ollut epärealistista.

Oppilaat voi jakaa kolmeen ryhmään sen mukaan, mitä he ajattelivat sanomalehtiopetuksesta ja sanomalehdestä. Ryhmäjako on alustava, ja olen tehnyt sen oppilaiden haastattelujen ja lomakkeiden, opettajien kanssa käymieni keskustelujen sekä omien havaintojeni pohjalta. Ryhmät olen nimennyt seuraavasti: "Kun ei kiinnostu niin ei kiinnostu", "Sanomalehtiherätyksen saaneet" sekä "Mikä muuttuisi kun luen kuitenkin". Kun ei kiinnostu niin ei kiinnostu -ryhmään kuului vähemmistö oppilaista. Heitä sanomalehti ei tuntunut kiinnostavan millään tavalla - ei kotona luettuna eikä kouluun tuotuna. Opettajien näkemysten mukaan osalla näistä oppilaista ei koulunkäynti kiinnostanut muutenkaan: silloin ei juuri sanomalehdestäkään innostuta. Osalla oli myös vaikeuksia perustaidoissa, kuten lukutaidossa. Sanomalehteä ei välttämättä sinänsä vastustettu, mutta se oli monelle yhdentekevä. Vaikka lehti tuli kotiinkin, sitä ei luettu. Sanomalehti ei kuulunut näiden nuorten maailmaan, ja ainakin oppilaista osa saa hakemansa muista tiedotusvälineistä. Tähän ryhmään kuului todennäköisesti niitä oppilaita, jotka eivät mielestään oppineet mitään ja joiden suhtautuminen sanomalehteen ei muuttunut. Eräs oppilas ilmoittikin kohteliaasti haastattelijalle mielipiteensä kokeiluista näin: "No ei se sillei, se ei ollu hirmu mukavaa."

Mikä muuttuisi kun luen muutenkin -ryhmälle sanomalehden säännöllinen lukeminen oli tuttu tapa. Oppilas oli tottunut etsimään lehdestä haluamansa, oli lukeminen sitten perusteellista tai valikoivaa. Näillä oppilailla sanomalehden tuominen kouluun ei muuttanut käsityksiä sanomalehdestä. Kyse voi olla siitä, että sanomalehden koettiin kuuluvan kotiin eikä käsitetty, miksi siitä olisi koulussa hyötyä. Todennäköistä kuitenkin on, että osalle oppilaista sanomalehtien lukeminen oli itsestään selvää. Jotkut oppilaat ihmettelivätkin, miksi ylipäätään pitäisi ryhtyä ajattelemaan sanomalehdestä jotenkin eri tavalla, kun sitä kerran muutenkin luetaan. Eräs poika kiteytti vastauksensa seuraavasti: "No ei mulla oo paljo muuttunu, ku minä oon yleensä tykänny sanomalehestä."

Myös "Sanomalehtiherätyksen saaneet" lukivat tai pikemminkin selasivat sanomalehden säännöllisesti tai melko säännöllisesti. Lukeminen oli kuitenkin hyvin valikoivaa. Sanomalehti ehkä selattiin läpi välillä pysähtyen kiinnostavien juttujen kohdalla, tai siitä haettiin joka kerta tietyt asiat tietystä kohdasta. Kun nämä oppilaat koulussa "joutuivat" lukemaan lehden uudella tavalla syventyen, he huomasivat, että sieltä löytyy paljon muutakin uutta ja mielenkiintoista asiaa vakituisesti seurattavien sisältöjen lisäksi. Tehdyn kokeilun ei aina tarvinnut olla kestoakaan pitkä, vaan joskus lukuinnostuksen syntymiseen riitti sekin, että oppilas esimerkiksi lehtikatsausta tehdessään joutui viikoksi pysähtymään ja miettimään lehden sisältöjä. Valikoiva lukutapa on ehkä syntynyt nuorempana, ja nyt kun maailman meno alkaa kiinnostaa enemmän, löydetään tutusta sanomalehdestä uusia puolia. "Ennen luki vaan kaikki kuvat ja kuvatekstit, nyt lukee niitä sisältöjäki", totesi eräs poika.

Tutkimuksen molemmista vaiheista saatujen tietojen ja kokemusten perusteella voi sanomalehden sanoa olevan edelleenkin ajankohtainen ja tarpeellinen viestintäväline, jota voi käyttää monipuolisesti eri oppiaineissa. Sanomalehteä ja sen hyödyntämistä koulun tarpeisiin pitivät tärkeänä niin useimmat opettajat kuin oppilaatkin. Ensimmäisestä vaiheesta saatujen tietojen perusteella sanomalehtiä tarvittiin käytännössä usein lähinnä oppikirjaa päivittämään, mikä on tärkeää, mutta ei välttämättä innosta oppilaita lukemaan - mikä ei liene tarkoituskaan. Kokeilut osoittivat sen, että sanomalehteä voi käyttää myös rohkeasti laajamuotoisemmin ja pitkäjänteisemmin. Haastatteluista ja kirjallisista palautteista sai havaita, että moni oppilas sai merkityksellisiä ja mielekkäitä lukemis- ja oppimisko-

kemuksia. Itsenäinen työskentely ei vielä kaikilta oppilailta onnistunut, vaikka nähtiin niitäkin, joita vapaus valita ja tehdä itse innoitti hienoihin saavutuksiin. Oppilaiden ohjaamisessa itsenäiseen työskentelyyn onkin vielä haastetta.

Kirjallisuus

Hankala, Mari (1996)

Sanomalehti nuorten maailmassa. Yläasteen oppilaiden ja opettajien näkemyksiä sanomalehtiopetuksesta ja sanomalehdestä. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Hankala, Mari (1998)

Sanomalehden monet käyttötavat. Kokemuksia yläasteella toteutetuista kokeiluista. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Linnakylä, Pirjo (1995)

Lukutaidolla maailmankartalle. Kansainvälinen lukutaitotutkimus Suomessa. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Rauste - von Wright, Maija-Liisa & von Wright, Johan (1994)

Oppiminen ja koulutus. Juva: Wsoy.

Syrjälä, Leena & Ahonen, Sirkka & Syrjäläinen, Eija & Saari, Seppo (1994)

Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Rauma: Kirjayhtymä.